

*Fotó: A Sopronkőhidai
Fegyház és Börtön archívumából*

ÚJ SZÍNFOLT A BÖRTÖNÖK PALETTÁJÁN: A „ZÖLD BÖRTÖN”

„Zölddé válni” egy sokrétű megközelítés, amely az alternatív, költséghatékony és környezetbarát technológiákra, illetve energiafelhasználásra fókuszál. A jelen tanulmány bemutatja, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek nagy szerepet játszhatnak a környezet védelmében és a természeti erőforrások fenntartásában. Miként az otthonok és a vállalkozások zölddé válnak környezetbarát és gazdaságilag felelősségteljes gyakorlatok alkalmazásával, ugyanez bekövetkezhet a végrehajtási intézetek tekintetében is. A tanulmány alapján a zöld börtönök két előnnyel bírnak: a környezetbarát intézetek csökkenthetik a bebörtönzés költségeit és egyúttal megtaníthatják a fogvatartottakat olyan készségekre/képességekre, amelyeket hasznosítani tudnak a szabadulás után, emellett jobb eséllyel kerülnek el a visszaesést.

Kulcsszavak: „zöld börtön”, környezetbarát, költséghatékony, zöld project

Going “green” is a multifaceted concept that focuses on alternative, cost-effective and environmentally friendly technologies and energy consumption. This article presents that correctional facilities can play a large role in protecting the environment and sustaining natural resources. As homes and businesses have gone green by adopting environmentally friendly and ecologically responsible practices, prisons also can become green by sustainable practices. According to the article, green prisons have dual benefits: environmentally friendly prisons can decrease the cost of incarceration and also teach prisoners valuable skills that they can use after prison and would give them better chance of avoiding recidivism.

Keywords: “green prison”, eco-friendly, cost-effective, green projects

Napjainkban a „zölddé válni” gondolat, azaz a környezetbarát és egyúttal költséghatékony megoldások térnyerése az élet számos területén megfigyelhető. Kérdésként merülhet fel, hogy a gazdaságilag felelősségteljes ökoszemlélet és gyakorlat börtönkörnyezetbe átültethető-e, van-e realitása a „zöld börtönnek”, vagy az csak fikcióként értelmezhető?

A norvég ökobörtön

Az első hallásra valószínűtlennek tűnő elgondolás, az úgynevezett ökobörtön megvalósítására világviszonylatban elsőként a norvégiai Bastøey büntetés-végrehajtási intézet vállalkozott. Az 1982-ben alapított börtönszigetről sokat hallani a híradásokban, tekintve, hogy a világ luxusbörtönei között tarják számon. Ennek háttérében az áll, hogy nem hagyományos értelemben vett börtönkörnyezetről van szó, hanem ennél az intézetnél különös hangsúlyt kap a skandináv büntetés-végrehajtás azon szemléletmódja, miszerint a fogvatartottakkal emberként kell bánni.¹ A falak és kapuk nélküli intézménynél nincsenek kiépített biztonsági berendezések, ahogy a fogvatartottak is nagyfokú mozgási szabadsággal² rendelkeznek.

A börtönt mint egyfajta helyi közösséget szervezték meg hozzávetőlegesen 80 épülettel, közösségi szórakozásra kijelölt területekkel, mezőgazdasági földterülettel, illetve egy erdővel. A klasszikus börtönfunkciók mellett a szigeten található bolt, könyvtár, templom, iskola, kompszolgáltatás, illetve egy világítótorony, ahol kisebb találkozók, szemináriumokat bonyolítanak le. Emellett, noha a börtön az egész szigetet használja, az északi partszakasz nyitva áll a nyilvánosság számára. A fogvatartottak – hihasználva a környezeti adottságokat – a szabadidejükben többek között horgászhatnak, kerékpározhatnak, úszhatnak, futhatnak, vagy sétálhatnak is a szigeten.³ Ennek ismeretében talán nem meglepő, hogy az intézményt nyári táborként, illetve sportklubként is emlegetik.

A börtönközösség egyebek mellett azzal érdemelte ki az ökobörtön elnevezést, hogy ökogazdálkodást folytatnak, így a börtön által megtermelt mezőgazdasági terményeknél nem használnak kemikáliákat, a saját hulladék java részét újrahasznosítják, az energiaellátás területén önellátásra törekednek megújuló energiaforrások felhasználásával, állandóan figyelmet szentelnek a szén-dioxid kibocsátás minimalizálására. A szigeten mindösszesen néhány autó található, amelyeket biodízzel üzemeltetnek és legfőbb szállítóeszközként lovakat használnak.⁴

A börtön filozófiáját „humán ökológia” elnevezéssel illetik, amelynek lényege az ember és a természet, a szociális és épített környezet közötti kölcsönös kapcsolat, egymásrautaltság. Ennek keretében nagy hangsúlyt fektetnek a természet tiszteletére, ahogy az emberi kapcsolatokra is.⁵ Az intézmény kiváló példája az ember és a

1 E témáról bővebben: Ugelvik, T. (2016) pp. 1-20.

2 A fogvatartottak a sziget területén szabadon mozoghatnak. Kivételt jelent hétköznapiakon a 23.00 órától reggel 7.00-ig, míg hétvégéken és ünnepeken a 23.00 órától 8.00 óráig terjedő időszak, ekkor ugyanis a lakóépületükben kell, hogy tartózkodjanak. <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoyfengsel-Eng.html>

3 <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>

4 Ryan, R. (2015)

5 Graham, K. (2015)

természet olyan együttélésének, amelyben az ember igyekszik minél kevésbé befolyásolni, alakítani környezetét. Így például napelemeket használnak, olaj helyett fával tüzelnek, és minden évben gondoskodnak a fateleptésről is. A mezőkön és az üvegházakban megtermelt bio zöldségeket, növényeket főként saját használatra, részint pedig eladásra szánják. A föld és a kertek megműveléséhez állatokat vesznek igénybe. Emellett juhokat és szarvasmarhát tenyésztenek, illetve a fogvatartottak által kihalászott állatok is a börtön élelmezését szolgálják, amivel így egyrésről pénzt tudnak megtakarítani, másrésről pedig minőségi ételt képesek biztosítani.

Ugyancsak fontos tényező, hogy a fogvatartottaknak kell gondoskodniuk az állatállományról, és nekik kell megművelniük a földeket is. A börtönsziget környezet-tudatossága mindamelllett elősegítheti, hogy a fogvatartottak megtanulják tisztelni, és védeni a természetet.⁶

Környezetbarát börtönök az USA-ban

A szakirodalom⁷ áttanulmányozása után Amerikára vonatkoztatva kijelenthető, hogy a „zöld börtönök” kapcsán a környezetvédelmi aspektus mellett igen erőteljesek a gazdaságossági megfontolások. A kiindulópontot az a körülmény képezi, hogy világvizsolylatban az USA rendelkezik a legnagyobb börtönnépességgel,⁸ ami szükségszerűen hatalmas végrehajtási költségekkel párosul.⁹ Itt természetesen nemcsak az őrzéssel, fogvatartással szorosán összefüggő kiadások értendők, hanem számolni kell az intézmények „24 órás szolgálatból” adódó magas víz és elektromos áram felhasználásával, a fogvatartottak élelmezésével, sőt a reintegrációjukat elősegítő oktatási-szakképzési programok költségeivel is. E költségek lefaragásának, csökkentésének egyik lehetséges módozataként jelenik meg a büntetés-végrehajtás költséghatékonyra tétele többek között alternatív, környezetbarát, energiatakarékos¹⁰ technológiák alkalmazásával. Az Egyesült Államok Energiaügyi Minisztériuma például arról számolt be, hogy a vízmelegítő rendszer modernizációja a kaliforniai börtönügy számára 430.116 kilowatt energiát, és ezáltal 317.476 dollár éves megtakarítást eredményezett. A minisztérium ezért rendszeresen javasolja a büntetés-végrehajtási intézetek vezetésének, hogy fontolják meg a régi fűtési, hűtési, illetve szellőző rendszerek modernizációját, cseréljék le az elavult vízmelegítőket, mosó- illetve mosogatógépeket.¹¹

6 Webster, A. (2010) pp. 187-190.

7 Az amerikai helyzet bemutatása a jelen tanulmányban azért kapott kiemelt figyelmet, mert az egyébként viszonylag bőségesnek mondható angol nyelvű szakirodalom alapvetően csak az USA-val foglalkozik.

8 Az USA börtönstatisztikája alapján 2014-ben a teljes fogvatartotti populáció 2.217.947 főt tett ki, ami 100.000 lakosra számítva 693-as fogvatartotti rátának felelt meg. <http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america>

9 A New York székhelyű Vera Institute of Justice 40 tagállamra kiterjedő kutatása például azt mutatta, hogy a 2010-es évben fogvatartottként a végrehajtás átlagköltsége 31.286 dollár volt. Henrichson, C., Delaney, R. (2012) p. 12.

10 Az újonnan épülő intézetek tekintetében a nulla nettó energiafogyasztás elérése 2030-ig előirányzott cél az USA-ban. Bővebben: Moran, D., Jewkes, Y. (2014) p. 348.

11 Hivatkozva: Pittaro, M. (2015)

Ugyancsak jó példaként említhető a Washington Állambeli Coyote Ridge Büntetés-végrehajtási Intézet, amelynek 2008-ban befejeződő bővítése során energiahatékony vízmelegítők, illetve napelemek kerültek felszerelésre, szellőztető rendszerek kiépítésre, valamint olyan modern technológiával készülő ablakokat alkalmaztak, amelyek nyáron a zárkákat képesek hűvösen, télen pedig melegen tartani. Ezekkel a módszerekkel sikerült a börtön energiafelhasználását a felére csökkenteniük. Mindamellettt az építkezés során nem használtak illékony szerves vegyületeket tartalmazó anyagokat, ezzel is elősegítve az egészségesebb környezet biztosítását a fogvatartottaknak, a személyi állományoknak és a látogatóknak egyaránt.¹²

A New Jerseyben található Fairton Büntetés-végrehajtási Intézet több mint 1800 napelemet tartalmazó napenergia-rendszerrel büszkélkedhet, amely a fosszilis tüzelőanyag-felhasználás 27%-os csökkentésére, illetve a szén-dioxid kibocsátás jelentős mértékű megelőzésére képes. Az intézmény igazgatója szerint a számottevő költségmegtakarítás mellett további fontos hozadékként könyvelhető el, hogy a rendszer installálásában segédkező fogvatartottak a zöld-technológiával kapcsolatos ismeretekkel is gyarapodhattak.¹³

Az arizonai Phoenix szövetségi fegyintézmény a napenergia-rendszerének köszönhetően ugyancsak jelentős energia megtakarításra képes. A rendszer segítségével naponta 50.000 gallon¹⁴ víz melegítését tudják biztosítani, ami 1200 fogvatartott és a börtönalkalmazottak melegvíz-fogyasztásának 70%-át fedezi. A szén-dioxid kibocsátás visszaszorítása mellett évente 6.700 dollár megtakarítást könyvelhetnek el.¹⁵

Külön érdemes megemlíteni az ugyancsak Washington Államban, Littlerockban található Cedar Creek Büntetés-végrehajtási Intézetet, amelynek „zöldebbé” válását egyébiránt a kényszer is elősegítette, tekintettel arra, hogy választania kellett a víztakarékosság, illetve egy víztisztító megépítése között.¹⁶ A börtön – Bastoeyhoz hasonlóan – az öfenntartás egy bizonyos szintjére törekszik, tekintettel arra, hogy a fogvatartottak élelmezésének költségei ugyancsak kihívást jelentenek. Ezt szem előtt tartva az intézményben folyó mezőgazdasági projektek keretében megtermelt zöldek a fogvatartottak ellátását szolgálják, amivel éves szinten 17.000 dollárt tudnak megtakarítani. Emellett az erdő közepén fekvő létesítmény az ételmaradékot teljes egészében újrahasznosítja, az elkészült komposzt pedig a kertben, illetve az üvegházban került további felhasználásra, ami további 3000 dollár megtakarítást eredményez. Az intézetben elhelyezett férfi fogvatartottak feladata a méhkaptárak gondozása is, amelyek révén a megtermelt mézből részint süteményeket sütnek, illetve a méhviaszt kenőcsök és ajakbalzsam készítéséhez használják fel.¹⁷

A kaliforniai székhelyű Victorville fegyintézet a napelemek mellett szélturbinákat alkalmazva állít elő elektromosságot.¹⁸ A szélturbinákat az USA börtönei közül elsőként működtető – több mint 1500 fogvatartottat befogadó – Victorville-i komplexum

12 Sharp, R. (2010)

13 GetSolar Staff (2010)

14 1 gallon hozzávetőlegesen 3.785 liternek feleltethető meg.

15 Schenkel, A. (2016)

16 Le, P. (2008)

17 Webster, A. (2010) pp. 190-191. és Department of Corrections Washington State (2015) p. 36.

18 <http://www.windpowermonthly.com/article/959135/wind-turbine-installed-victorville-prison-california>

az energiaszükséglet hozzávetőlegesen 10%-ának kielégítésére alkalmas, amellet, hogy a turbinák fenntartása munkát biztosít a fogvatartottak egy része számára.¹⁹

Ugyancsak előremutató a biomassza kazánokat működtető Indiana állam, ahol elsőként a Pendleton Büntetés-végrehajtási Intézet, majd további három intézet élt a nagy fűtőértékű biomassza felhasználásának környezetbarát és egyúttal pénzkímélő lehetőségével. Becslések szerint a négy intézet tíz év alatt több mint 36 millió dollár megtakarítást képes elérni.²⁰

Az amerikai Zöld Épületek Tanácsa²¹ által irányított LEED minősítési rendszernek,²² azaz az épületek energiatakarékos és környezetkímélő létrehozása, valamint működtetése szempontrendszerének az USA-ban elsőként az észak-karolinai Butner Szövetségi Büntetés-végrehajtási Intézet felelt meg. A több mint 1100 fogvatartott befogadására alkalmas épületkomplexum azzal érdemelte ki az elismerést, hogy gigantikus méretei ellenére képes volt a környezeti hatások minimalizálására és az erőforrások védelmére. A biztonságos, funkcionális és egyúttal fenntartható épületek tervezése során maximálisan törekedtek a környezetbarát kivitelezésre. Így például az alacsony vízfogyasztást a mosodai víz újrahajtosításával,²³ víztakarékos öblítésű WC-k, zuhanyzók, mosdók alkalmazásával segítik elő. Energiatakarékos előregyártott falrendszereket, ablaküvegeket építettek be, ahogy az energia-hatékonyság célkitűzés volt a belső és külső világítás terén is. Ügyelve a fogvatartottak, illetve a személyi állomány egészségére, olyan ragasztók, tömítőanyagok kerültek felhasználásra, beépítésre, amelyek alacsony kémiai koncentrációval rendelkeztek.²⁴

Az USA Igazságügyi Minisztériumának „zöld börtönök koncepciója” azt hirdeti, hogy a fenntarthatóságot a környezeti, a gazdasági és méltányossági szempontok egyensúlyának megteremtésére törekedve lehet elérni. Így a környezetben csökkenteni kell az olyan negatív hatásokat, mint például a szénkibocsátás, vagy a szennyezés. A gazdaság oldaláról csökkenteni kell az épületek élettartamán túli költségeket, illetve összpontosítani kell a bevételnövelő tevékenységekre. A méltányosság keretében pedig azokat a programokat kell megcélózni, amelyek növelik a bűnelkövetők magatartásának korrekcióját.²⁵

„Zöld programok” a fogvatartottak számára

A fentiekből kitűnően a „zöld büntetés-végrehajtás” többek között környezetbarát, energiatakarékos, költséghatékony építészeti, technikai megoldásokat kínál, amelyek egyebek mellett az energiaszámlák és/vagy a széndioxid-kibocsátás csökkentését cé-

19 Barks, C. (2016)

20 <http://www.bionomicfuel.com/biomass-boilers-used-in-indiana-prisons/>

21 Green Building Council (USGBC)

22 Az angol betűszó feloldása: leadership in energy and environmental design. Jelentése: vezető az energetikai és környezeti tervezésben.

23 A honi Bv. Hírlevél a közelmúltban hasonló kezdeményezésről számolt be. A Budapesti Fegyház és Börtönben kiépítésre került a szürkevizet hálózat, amely az elhasznált, de újrahajtosítható vizet összegyűjti, átszűri, majd így juttatja a WC-tartályaiba. Bv. Hírlevél (2016) p. 3.

24 Moseley Architects (2013)

25 U.S. Department of Justice (2011) p. 9.

lozzák. A „zöld büntetés-végrehajtás” ugyanakkor nem ritkán olyan programokat is ad a fogvatartottak számára, amelyek a természet nyújtotta lehetőségeket kihasználva egyfajta terápiás megközelítésként értelmezhetők/értékelhetők. A természeti környezet egészségre gyakorolt hatása mellett e programok gyakorta azt a célt szolgálják, hogy növeljék a szabadulók foglalkoztatási esélyeit, és ezáltal csökkentsék a visszaesést.²⁶

A fogvatartottak számára leginkább kertészkedést, kert- és földművelést, illetve állatgondozást biztosítanak, ami jellemzően kombinálódik szakképzéssel. Ilyen programlehetőség kínálkozik a fogvatartottak számára az USA-ban többek között a San Quentinben, a Kaliforniai Állami Börtönben, vagy San Franciscóban. A Washington államban működő Fenntartható Börtönök Projekt kiemelendő programjai nem egyszerűen a fogvatartottak jövőbeli foglalkoztatásában, hanem a „zöld szektorban” való elhelyezkedésükben gondolkodnak.²⁷

Ugyancsak fontos utalni arra, hogy ezek a zöld programok nem egyszerűen állattenyésztésben, illetve állatgondozásban és földművelődésben merülnek ki, hanem ún. öko-terápiát is nyújtanak, ami szakemberek irányítása mellett fizikai és pszichikai terápiát takar természet-alapú módszerek alkalmazásával. Azon túlmenően, hogy ezek a programok megtanítták a fogvatartottakat a természetről, az állatokról való gondoskodásra, olyan készségek elsajátításában is segédkezhetnek, mint például az együttműködés, a másokkal való hatékony együttműködés, a felelősségvállalás, a gondoskodás, vagy az empátia. Más rehabilitációs programokkal való véletlenszerű összehasonlítások is azt igazolták, hogy a zöld programok szignifikánsan jobban befolyásolták a fogvatartottak kockázatvállaló magatartását, fejlesztették a döntéshozó képességét és javították a pszichoszociális funkciókat.²⁸

Tekintettel arra, hogy ezek a zöld programok egyfajta „menekülést” jelenthetnek a sivár, ingerszegény börtönkörnyezet mindennapjaiból, hozzájárulhatnak a fizikai és a mentális egészség javulásához is. A természet nyújtotta lehetőségek ugyanis pozitívan befolyásolhatják a kognitív funkciókat, csökkenthetik a stresszt, a magas vérnyomást. Benjamin Rush orvos, akit az amerikai pszichiátria atyjaként tartanak számon, például 1798-ban mentális betegek körében hasznosította a kert, a természet gyógyító erejét. Az 1900-as évek elejétől pedig már több amerikai kórházban, intézményben, illetve javító fogházban (reformatory) alkalmazták a kertterápiát.²⁹ Moore³⁰ 1981-ben mutatott rá arra, hogy az olyan humánus börtönkörnyezet,³¹ amelyenél a fogvatartottak ráláthatnak a fákra, a füves területre, kevesebb stresszhelyzetet

26 Moran, D., Jewkes, Y. (2014) p. 348.

27 A projektről bővebben: Sustainability in Prisons Project Fiscal Year 2016. Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2016/12/SPP-Annual-Report-FY16-reduced-size.pdf>

28 Van der Linden, S. (2015)

29 Rice, J. S., Remy, L. L. (1998) pp. 203-204.

30 Moore, E. (1981) p. 32.

31 Ez az elgondolás vezette a Madridi székhelyű OOIO Architecture nevű céget, amikor Izlandon egy női büntetés-végrehajtási intézet megtervezésébe kezdett. Miután a tervezői csapat úgy ítélte meg, hogy legrosszabb dolog egy büntetés-végrehajtási intézettel kapcsolatban az az érzés, hogy az ember egy ilyen intézményben van, olyan börtönt terveztek, amely világos, nyitott struktúrájú és sok zöld felülettel rendelkezik. Furuto, A. (2012)

Itt említeném meg Grönland első zárt börtönének terveit is, amelyenél a fogvatartottak rehabilitációját elősegítő ugyancsak fontos szempont volt a természet közelségének, így például a felhők, a madarak, a napfény látványának a biztosítása. Jewkes, Y., Moran, D. (2014) p. 10.

eredményezhet, és általában véve csökkenti az orvoshoz fordulás gyakoriságát is. Hasonló következtetésre jutott néhány évvel később West is, aki ugyancsak rávilágított, hogy azon fogvatartottak, akik láthatták a természeti környezetet, kevesebb stresszel kapcsolatos testi tünetről számoltak be, mint azok, akiknek csak a börtönépületekre volt rálátásuk.³² Rice és Remy San Francisco-i fogvatartottak körében végzett kutatása³³ a pszichoszociális funkciók javulásáról és a szerfüggőség, valamint a depresszió visszaszorulásáról számolt be.

Waitkus vizsgálata³⁴ ugyancsak kimutatta, hogy a kert-program csökkentette a stresszt, ahogy a fogvatartottak által elkövetett fegyelemsértések száma is 36%-kal esett vissza. A kertet egy semleges területként jellemezte, amely fontos közösségépítő szerepet töltött be és egyúttal reményt adott, valamint lehetőséget a változásra, változtatásra. Emellett nemcsak a fogvatartottak többsége, hanem a végrehajtási személyzet is pozitívként értékelte a kert fizikai környezetre és a társadalmi légkörre gyakorolt hatását.

A pozitívumok hangoztatása mellett olvasható ugyanakkor olyan vélemény is, amely szerint mind a fák, mind a virágok ültetése egyszerűen szükegtelen, másrésztől biztonsági kockázatot jelent, mivel a fák megzavarhatják a kilátást, a növények pedig alkalmasak lehetnek a csempészárú elrejtésére.³⁵

A természet, a kert egészségre gyakorolt gyógyító hatása mellett egyes szerzők hangsúlyozzák e programok visszaesési rátákra gyakorolt kedvező kihatásait is. Így például Gilbert arról számolt be, hogy a San Francisco-i Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben folyó zöld projekt résztvevői körében a szabadulást követő kettő év után 24%-os volt a visszaesés, míg az intézmény többi fogvatartottja körében már egy éven belül is 55%-os volt e mutató.³⁶ Hasonló eredményeket mutatott az USA legnagyobb börtönkomplexumának, New York város Rikers Island-i üvegház-projektje is, amely mind a szabadulást követő egy, mind pedig három év után kedvezőbb visszaesést könyvelhetett el összehasonlítva a New York államra, a teljes amerikai börtönépességre, illetve az adott fogvatartó intézetre vonatkozó visszaesési mutatókkal.³⁷ A Rikers Island-i fogvatartottak „sikere” nem utolsó sorban annak is betudható, hogy a kertészkedés iránt érdeklődő rabok a szabadulást követően a projekttel együttműködő GreenTeam-nél helyezkedhetnek el.³⁸ Mind az üvegház-projekt, mind pedig a GreenTeam-program olyan szakképzési programot jelent, amely egyebek mellett magában foglalja a kertterápiát, az írni-olvasni tudást, az életvezetési készségek fejlesztését és a szabadulást követően egy 9-12 hónap tartamú fizetett szakmai gyakorlatot a városi kertek megművelésére.³⁹

Összefoglalóan az USA-ra vonatkoztatva elmondható tehát, hogy a végrehajtási intézetek által biztosított zöld programok igen ígéretesek, hiszen hozzájárulhatnak a fogvatartottak egészségi állapotának, közérzetének javulásához és nem utolsó sorban költséghatékony módon segíthetik a visszaesési mutatók kedvező alakulását.

32 West 1985-ös munkáját hivatkozva Gallagher, B. E. (2013) p. 26.

33 Rice, J. S., Remy, L. L. (1998) pp. 217-218.

34 Waitkus, K. (2004) pp. 72-76.

35 A fenti megállapítás egy börtönépítéssel készült interjúból származik. Hivatkozva Jewkes, Y., Moran, D. (2015) p. 459.

36 Gilbert, E. (2012) <http://www.worldwatch.org/urban-garden-programs-reach-out-inmates-and-risk-populations>

37 Van der Linden, S. (2015) pp. 339-340.

38 Jiler, J. (2009) p. 183.

39 Clarke, S. E. (2011) p. 24.

Konténer-börtönök

A tradicionális épületek alternatívjaként különösen Európában, azon belül az Egyesült Királyságban örvend népszerűségnek az ún. hajókonténer-építkezés. A gyorsan elkészülő építményeknek széleskörű alkalmazhatóságuk, megfizethetőségük, könnyű áttelepíthetőségük,⁴⁰ környezettudatosságuk adja igazi vonzerejüket. Utóbbi leginkább azzal magyarázható, hogy nincs szükség a hagyományos épületanyagra, így a téglára, cementre, emellett a konténer ilyen módon történő újrahasznosítása több tonnányi acél megővését is jelenti. A téglá és a cement használatának mellőzhetősége ezen felül hozzájárulhat a költségek alacsonyan tartásához is.⁴¹

Kedzetben katasztrófahelyzeteknél, valamint a hadseregben, illetve bányászati tevékenységeknél alkalmaztak konténer-épületeket.⁴² A hajókonténer-építkezés a közelmúltban egy nem szokványos felhasználói területen is felbukkant, lévén az ausztrál, az új-zélandi büntetés-végrehajtás, illetve az USA-ban a Guantanamoi Delta Camp fogolytábor is élt ezzel a költséghatékony megoldással.

Fontos hangsúlyozni, hogy a hajókonténerek ilyen irányú alkalmazásának hátterében elsődlegesen nem a környezet kímélete, hanem sokkal inkább gazdasági/gazdaságossági megfontolások álltak. A hivatkozott országok egyre bővülő börtön-népessége, a férőhely-gondok, illetve az új részlegek, végrehajtási intézetek építésének tetemes költségei szolgáltatták a hátteret a fogvatartottak konténerházakban való elhelyezésének. Így például az új-zélandi büntetés-végrehajtásnak becsléseik szerint 2018-ig 5000 új férőhelyre lenne szüksége. A férőhely-bővítés tradicionális módjaihoz képest olcsóbb, és egyúttal gyorsabb megoldását kínálta ilyenformán a hajókonténerek átalakítása. 23 konténert használtak fel a 60 fogvatartott befogadására szolgáló részleghez, amely a hagyományos kialakítású zárkák felébe került. Emellett a korábbiakhoz képest 34%-kal alacsonyabb fenntartási költséget könyvelhettek el és kifejezetten alacsony volt a fogvatartotti vandalizmus előfordulása is.⁴³

A pozitívumok hangoztatása mellett nem szabad elhallgatni, hogy amikor 1999-ben a nyugat-auztrál kormány helyreállított konténerekkel igyekezett orvosolni az elhelyezési problémákat, a fogvatartottak számára kialakított építmények viszonylag rövid idő alatt korrodálódtak, illetve a kivitelezési problémák biztonsági kockázatot is eredményeztek.⁴⁴ A legtöbb ausztráliai, illetve számos új-zélandi közép-és magas biztonsági fokozatba sorolt intézmény esetében ugyanis az ún. harmadik generációs börtönmodellt alkalmazzák, amelynek lényege, hogy a zárkák egy megosztott interaktív belső tér körül helyezkednek el, aminek köszönhetően csökkenthetők a zavargások, könnyebben megelőzhető az erőszak. Ezzel szemben a konténer-építkezéssel leginkább olyan elrendezés alakítható ki, ahol a kis helyiségek egymás mellett, hosszirányban helyezkednek el.

40 A konténerek megfelelnek a standard szállítási méreteknek, így könnyen szállíthatók hajón, vasúton, illetve teherautón egyaránt.

41 Brandt, K. A. (2011) p. 10.

42 Grant, E. (2013) p. 36.

43 Wheeland, M. (2010); Container cells for Rimutaka Prison <http://www.stuff.co.nz/national/politics/2805169/Container-cells-for-Rimutaka-Prison>; Gateway Containers: 5 cost effective uses of second hand containers in prisons. <http://www.gatewaycontainersales.com.au/5-cost-effective-uses-of-second-hand-containers-in-prisons/>

44 Winter, C. (2011)

Grant szerint⁴⁵ ez a dizájn a személyzet indirekt vagy időszakos ellenőrzésével párosulva magában hordozza mind a fogvatartottak egymás közti, mind pedig a fogvatartottak és a személyi állomány közötti erőszak lehetőségét, azaz biztonsági kockázatot jelent.

Grant emellett úgy véli, hogy a konténer-építkezés környezetvédelmi teljesítménye is megkérdőjelezhető. Az építmények alapos hőszigetelése ugyanis elengedhetetlen a korrózió és a kondenzáció elkerülése érdekében. A hőszigetelés és az a belső vázszerkezet, amellyel a konténerek jellemzően rendelkeznek, ezen felül csökkenti a hasznos alapterületet, megemeli a padlót, ezzel pedig redukálja a mennyezet magasságát. Szükséges továbbá a légkondicionálás vagy fűtés/hűtés más formájának kiépítése. Ezek a fejlesztések, a javítások, illetve a konténerek szállításával járó széndioxid-kibocsátás ilyenformán vitathatóvá teszik a költséghatékonyságot is.

Brandt ugyancsak a gyengeségek között említi, hogy az acélszerkezetek nagyon jól vezetik a hőt, így egy bizonyos hőmérséklet után a belső tér emberi tartózkodásra alkalmatlanná válhat. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a konténerek átalakítása vágási, hegesztési munkálatokkal jár együtt, ami szakmunka lévén megnöveli az építkezés költségeit.⁴⁶

A fenti negatívumok figyelembevételével mind Grant, mind pedig Brandt azon a véleményen van, hogy a használt hajókonténerek nem alkalmasak börtönök építésénél, míg az újak esetén az alacsony energiafelhasználás környezetvédelmi előnyei és az újrahasznosított anyagok felhasználása csökken, az energia és a működési költségek pedig emelkednek.

Zárszó

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy a környezetvédelmi megfontolások és törekvések egyre inkább jelen vannak a büntetés-végrehajtás területén is. Az újonnan épülő börtönöknél megfigyelhetők a különféle „zöld” építészeti megoldások, ahogy a meglévő épületek modernizációja – a szükséges anyagi források biztosítása esetén⁴⁷ – ugyancsak feltételezi a környezetbarát technikák alkalmazását. Ilyenformán a „zöld” vagy „zölddé váló” intézetek egyszerre könnyvelhetik el a környezeti hatások visszaszorulását és a végrehajtás során felmerülő költségek csökkentését.

A természet közelségét szem előtt tartó humánus börtönkörnyezet, a fogvatartottak számára nyitva álló „zöld programok” pedig alapjául szolgálhatnak a jövő börtöneinek, amelyek hathatósabban segíthetik elő a reintegrációt, ahogy pozitívan befolyásolhatják a személyi állomány közérzetét is.

A környezetkímélet és az alacsonyabb költségek szerencsés egybeesése ellenére a tömeges bebörtönzés politikáját választó országok börtönnépességgel együttjáró kiadásai természetesen a különféle „zöld kezdeményezésekkel” nem kompenzálhatók. Noha az USA Igazságügyi Minisztériumának kiadványa⁴⁸ az egyik leginnovatívabb és leginkább költségtakarékos megoldásnak a végrehajtás „zölddé válását” tekinti, a

45 Grant, E. (2013) pp. 39-41.

46 Brandt, K. A. (2011) p. 11.

47 Jewkes és Moran már korábban hivatkozott tanulmánya például utalt arra, hogy Angliában a börtönigazgatóknak jogában áll rugalmasan kezelni az igen szigorú végrehajtási standardokat. Így fordulhat elő, hogy a régi, elavult fűtési rendszerek cseréje, további fűtési megoldások biztosítása helyett inkább az olcsóbb megoldást választják, és melegebb ágyneműt adnak a fogvatartottaknak. Jewkes, Y., Moran, D. (2015) p. 457.

48 U.S. Department of Justice (2014)

költségek lefaragását célszerű volna a börtönépítési költségcsökkentésével, a punitív büntetőszemlélet és gyakorlat megreformálásával kezdeni.

Mindennek jelentősége abban is megjelenik, hogy napjainkban komoly börtön-építési program zajlik hazánkban, amely Pallo szerint⁴⁹ a túltelítettség kezelésének egyik lehetséges, középtávon alkalmazható útja. Kívánatos lenne az új börtönök kialakításakor a „zöld koncepció” eredményeinek felhasználása, ezzel is szolgálva a honi börtönök ember- központúvá tételét.

Felhasznált irodalom

- Barks, C. (2016): Wind Power Behind Bars. *Electric Apparatus Magazine* 11. February 2016. <https://electricalapparatus.wordpress.com/2016/02/11/wind-power-behind-bars/>
- Brandt, K. A. (2011): Plugging in: Reinterpreting the Traditional Housing. Archetype Within a Community Using Shipping Containers. Master of Science Dissertation, The University of North Carolina. 2011. Bv. Hírlevél 2016/3.
- Clarke, S. E. (2011): Assessing the Rehabilitative Potential of Science and Sustainability Education in Prisons: A Study of the Sustainable Prisons Project. The Evergreen State College, 2011. http://archives.evergreen.edu/masterstheses/Accession86-10MES/Clarke_SMESThesis2011.pdf
- Container cells for Rimutaka Prison <http://www.stuff.co.nz/national/politics/2805169/Container-cells-for-Rimutaka-Prison>
- Department of Corrections Washington State (2015): Sustainability in Prisons Project. Fiscal Year 2014, Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2015/02/SPP-Annual-Report-for-partners.pdf>
- Department of Corrections Washington State (2016): Sustainability in Prisons Project Fiscal Year 2016. Annual Report. <http://sustainabilityinprisons.org/wp-content/uploads/2016/12/SPP-Annual-Report-FY16-reduced-size.pdf>
- Furuto, A. (2012): Female prison/OOIO Architecture. <http://www.archdaily.com/244702/female-prison-ooio-architecture>
- Gallagher, B. E. (2013): Science and Sustainability Programs in Prisons: Assessing the Effects of Participation on Inmates. The Evergreen State College, 2013. http://archives.evergreen.edu/masterstheses/Accession86-10MES/Gallagher_B2013.pdf
- Gateway Containers: 5 cost effective uses of second hand containers in prisons. <http://www.gatewaycontainersales.com.au/5-cost-effective-uses-of-second-hand-containers-in-prisons/>
- GetSolar Staff: Vanguard Energy Completes Solar Installation at Fairton Prison. <https://info.getsolar.com/news/New-Jersey/Solar-Panels/Vanguard-Energy-Completes-Solar-Installation-at-Fairton-Prison-19926026>
- Gilbert, E. (2012): Urban Garden Programs Reach Out to Inmates and At-Risk Populations. Washington DC: Woldwatch Institute, March 06, 2012
- Graham, K. (2015): Norway's Bastoy prison changes lives using human ecology. *Digital Journal* February 25, 2015. <http://www.digitaljournal.com/news/world/norway-s-bastoy-prison-changes-lives-using-human-ecology/article/426985#ixzz4QAJ9L7dl>
- Grant, E. (2013): „Pack ’em, rack ’em and stack ’em”: The appropriateness of the use and reuse of shipping containers for prison accommodation. *Australasian Journal of Construction Economics and Building* 2013/2.
- Henrichson, C. – Delaney, R. (2012): The Price of Prisons. What Incarceration Costs Taxpayers. *Vera Institute of Justice*, January 2012.
- Jewkes, Y. – Moran, D. (2014): Should prison architecture be brutal, bland or beautiful? *Scottish Justice Matters*, March 2014.

49 Pallo szerint a túlszűfolttság a büntetés-végrehajtás szakmai tevékenységét dehumanizálja és egyben elszemélyteleníti, amely a reintegrációs törekvések kiteljesedésének akadályát képezi. Bővebben: Pallo J. (2015) p. 19; 24.

- Jewkes, Y. – Moran, D. (2015): The paradox of the „green” prison: Sustaining the environment or sustaining the penal complex? *Theoretical Criminology* 2015/4.
- Jiler, J. (2009): Restoring Lives, Transforming Landscapes: The GreenHouse Program at Rikers Island Jail. In Wiesen, Anne – Campbell, Lindsay: *Restorative Commons: Creating Health and Well-Being through Urban Landscapes*. Newtown Square, 2009.
- Le, P. (2008): Prisons going green to save on costs. Facilities turn to solar panels, wind turbines, recycling. *S.F. Chron.*, November 2008. <http://www.sfgate.com/green/article/Prisons-going-green-to-save-on-costs-3263339.php>
- Moore, E. (1981): A prison environment’s effect on health care service demands. *Journal of Environmental Systems* 1981/11.
- Moran, D. – Jewkes, Y. (2014): „Green” prisons: rethinking the „sustainability” of the carceral estate. *Geographica Helvetica* 69. 2014.
- Moseley Architects: First LEED Gold Project for the Federal Bureau of Prisons. <http://www.prnewswire.com/news-releases/first-leed-gold-project-for-the-federal-bureau-of-prisons-214023101.html>
- Pallo J. (2015): Egyre jobban éget a seb.... Börtönügyi Szemle. 2015/1.
- Pittaro, M. (2015): Prisons going green. <http://inpublicsafety.com/2015/10/prisons-going-green/>
- Rice, J. S. – Remy, L. L. (1998): Impact of horticultural therapy on psychosocial functioning among urban jail inmates. *Journal of Offender Rehabilitation* 1998/26.
- Ryan, R. (2015): Bastoy prison in Norway is the world’s first ecological prison. <http://www.news.com.au/bastoy-prison-in-norway-is-the-worlds-first-ecological-prison/news-story/914148c3fd7f0851521a1bfec28de8bf>
- Schenkel, A. (2016): 14 green prisons. Mother nature network. November 2016. <http://www.mnn.com/money/green-workplace/photos/14-green-prisons/federal-correctional-institution-in-phoenix-ariz#top-desktop>
- Sharp, R. (2010): Green prison: Where security meets ecology. Independent, August 2010. <http://www.independent.co.uk/environment/green-living/green-prison-where-security-meets-ecology-2054270.html>
- U.S. Department of Justice (2014): The Greening of Corrections: Creating a sustainable system, National Institute of Corrections, 2014.
- Ugelvik, T. (2016): Prisons as welfare institutions? Punishment and the Nordic Model. In: Bennett – Jewkes – Crewe (eds.): *Handbook on prisons*. London, Routledge, 2016.
- Van der Linden, S. (2015a): The rise of green prison programs. How exposure to nature is reducing crime <https://www.psychologytoday.com/blog/socially-relevant/201508/the-rise-green-prison-programs>
- Van der Linden, S. (2015b): Green prison programmes, recidivism and mental health: A primer. *Criminal Behaviour and Mental Health* 2015/25.
- Waitkus, K. (2004): The impact of a garden program on the physical environment and social climate of a prison yard at San Quentin state prison. Pepperdine University, Los Angeles, 2004. <http://pepperdine.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p15093coll2/id/94>
- Webster, A. (2010): Environmental prison reform: lower costs and greener world. *New England Journal on Criminal & Civil Confinement* 2010/1.
- Wheeland, M. (2010): A (Green) Prison Made of Shipping Containers. <https://www.greenbiz.com/blog/2010/06/11/green-prison-made-shipping-containers>
- Winter, C. (2011): Union to put cell plan back in its box. ABC News, 4th August 2011. <http://www.abc.net.au/news/2011-08-03/shipping-containers-prison-cells-union/2822888>

Internetes források

- <http://www.bastoyfengsel.no/English/bastoy-fengsel-Eng.html>
- <http://www.prisonstudies.org/country/united-states-america>
- <http://www.bionomicfuel.com/biomass-boilers-used-in-indiana-prisons/>
- <http://www.windpowermonthly.com/article/959135/wind-turbine-installed-victorville-prison-california>
- <http://www.worldwatch.org/urban-garden-programs-reach-out-inmates-and-risk-populations>